

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРАЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

А.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰАТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ А.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

«ҰАТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ
ҚАРЖЫЛЫҚ КАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ»
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Международной научно-практической конференции,
посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан
«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»

COLLECTION OF REPORTS

of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary
of the national currency of the Republic of Kazakhstan
«STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE»

АСТАНА, ASTANA,
2023

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

**"ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ
ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ"
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ**

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Международной научно-практической конференции, посвященная 30-летию
национальной валюты Республики Казахстан
**«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»**

COLLECTION OF REPORTS
of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary of the
national currency of the Republic of Kazakhstan
**"STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE"**

ASTANA, 2023

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261
М17

Редакциялық алқа:

Мақыш С.Б. – Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректоры
Жағыпарова А.О. – Экономика факультінің деканы
Ажмухамедова А.А. – Экономика факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары
Мажитов Д.М. – «Қаржы» кафедрасының профессоры
Бұлақбай Ж.М. – «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі
Майдырова А.Б. – «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі
Сембиева Л.М. – «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі
Аманова Г.Д. – «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі
Муталиева Л.М. – «Туризм» кафедрасының меңгерушісі
Мухияева Д.М. – «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі
Алина Г.Б. – «Бизнес және басқару» факультетінің деканы, Esil University

М17 «Ұлттық валютаның тұрақтылығы мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету факторы ретінде» Қазақстан Республикасы Ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023. – 787 б. Международная научно-практическая конференция, посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан «**Стабильность национальной валюты как фактор обеспечения финансовой безопасности государства**». – Астана: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2023. – 787 с. International scientific and practical conference dedicated to the 30 thanniversary of the national currency of the Republic of Kazakhstan «**Stability of the national currency as a factor of ensuring financial security of the state**». – Astana: L.N. Gumilyov ENU, 2023. – 787 p.

ISBN 978-601-337-909-8

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның еңбектер жинағында мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасы ұлттық валютасының тұрақтылық факторлары қарастырылған.

В сборнике трудов международной научно-практической конференции рассмотрены факторы обеспечения финансовой безопасности государства и стабильности национальной валюты Республики Казахстан.

In the collection of works of the international scientific and practical conference, factors of ensuring the financial security of the state and the stability of the national currency of the Republic of Kazakhstan are considered.

ISBN 978-601-337-909-8

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023

анықтайды. Қаржы орталығының базасында арнайы реттеуші құмсалғыш құрылғанын ескерсек, онда тіркелген компаниялар жаңа өнімдерді жасап қана қоймай, оларды күнделікті өмірімізге енгізбес бұрын сынақтан өткізе алады. Бұл жалпы елдегі бизнеске мүмкіндіктер ашатын бақылаушы органдардың үлкен қадамы [4, 69].

Нарықтың функционалдық мүмкіндіктерін біртіндеп арттыруға қол жеткізу үшін сақтандыру ұйымдары капиталдандыру деңгейін арттыруы, қызметтер тізбесін кеңейтуі, резидентрезстерге қайта сақтандыруға берілетін сақтандыру сыйлықақыларының көлемін одан әрі төмендетуге қол жеткізуі қажет. Сақтандыру ұйымдарының нарықты неғұрлым толық игеруге қаншалықты дайын екендігі болашақты көрсетеді. Бірақ өсудің жоғары қарқынын сақтамай, Қазақстанның сақтандыру нарығы мемлекеттің, азаматтардың және шаруашылық жүргізуші субъектілердің мүдделерін қаржылық, Әлеуметтік және өзге де тәуекелдерден қорғаудың тиімді тетігі болады деп күтуге болмайды.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Искаков У.М., Бохаев Д. Т. Қаржы нарықтары және делдалдар: оқулық. - Алматы: Экономика, 2005.
2. "ҚР-дағы сақтандыру қызметі туралы" 2000 ж. 18.01. ҚР Заңы
3. Қазақстан Республикасының Кодексі 01.07.1999 жыл пә409 - І. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Ерекше бөлім)
4. Маянлаева Г.И. Қазақстан Республикасының Сақтандыру нарығы: даму теориясы, практикасы және императивтері: ғылыми дәрежесін алуға арналған диссертацияның авторефераты э. ғ. д. - Алматы, 2012. - 46 с.

ӘОЖ 33. 336.

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ

Мұқаш Нұрай Нұрлыбекқызы,

Қаржы мамандығы, 4-курс студенті

Ғылыми жетекшілері: э.ғ.к., аға оқытушы Ажмухамедова А.А.,

Кодашева Г.С. PhD докторы, доцент м.а.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Астана қ., Қазақстан Республикасы

Аңдатпа. Сенімді және қауіпсіз төлем жүйесі тұтастай алғанда мемлекеттің қаржы жүйесінің тұрақтылығын арттыруға, қаржы ресурстарын тиімді пайдалануға ықпал етеді және қаржы нарықтарының өтімділігін жақсартады, сондай-ақ сатушылар мен сатып алушылар арасында уақтылы есеп айырысуға кепілдік береді.

Мақалада Қазақстан Республикасының Ұлттық төлем жүйесінің дамуына талдау жасалып, цифрландыру үрдістері мен төлем жүйелері саласындағы инновациялық шешімдер талданады. Технологиялық қамтамасыз етуге және тұтынушылардың құқықтарын қорғауға баса назар аударып отырып, қаржы секторын цифрлық трансформациялауды жүйелі және кезең-кезеңімен дамытуды жалғастыруда Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі үшін ұлттық цифрлық валюта шығарудың ықтимал тәуекелдері мен артықшылықтарын жан-жақты анықтау қажеттілігі туады. Орталық банктің цифрлық валюта моделінің (ОБЦВ) шетелдік пилоттық жобалары мысалында қарастыру және оның технологиялық іске асырылуын эксперименттік растау арқылы цифрлық теңге тұжырымдамасының өміршендігін айқындауға мүмкіндік береді. Бұл жұмыстың мақсаты – төлем жүйелерін дамытудағы үрдістер мен трендтерді анықтай отырып, оларға қойылатын заманауи талаптарды бөліп көрсету.

Кілт сөздер: жүйе, ақпараттандыру, ұлттық жүйе, банкаралық төлемдер, цифрлық тенге.

Аннотация. Надежная и безопасная платежная система способствует повышению устойчивости финансовой системы государства в целом, эффективному использованию финансовых ресурсов и улучшает ликвидность финансовых рынков, а также гарантирует своевременные расчеты между продавцами и покупателями.

В статье анализируется развитие национальной платежной системы Республики Казахстан, анализируются тенденции цифровизации и инновационные решения в области платежных систем. Для Национального Банка Республики Казахстан, продолжающего системное и поэтапное развитие цифровой трансформации финансового сектора с акцентом на обеспечение технологичности и защиту прав потребителей, возникает необходимость всестороннего выявления возможных рисков и преимуществ выпуска национальной цифровой валюты. Рассмотрение на примере зарубежных пилотных проектов модели цифровой валюты Центрального банка (ЦВЦБ) и экспериментальное подтверждение технологической реализации позволит определить жизнеспособность концепции цифрового тенге. Цель данной работы-выделить современные требования к платежным системам, выявив тенденции и тренды в их развитии.

Ключевые слова: система, информатизация, национальная система, межбанковские платежи, цифровое тенге.

Annotation. A reliable and secure payment system contributes to the stability of the financial system of the state as a whole, the efficient use of financial resources and improves the liquidity of financial markets, as well as guarantees timely settlements between sellers and buyers.

The article analyzes the development of the national payment system of the Republic of Kazakhstan, analyzes the trends of digitalization and innovative solutions in the field of payment systems. For the National Bank of the Republic of Kazakhstan, which continues the systematic and gradual development of the digital transformation of the financial sector with an emphasis on ensuring technological efficiency and consumer protection, there is a need to comprehensively identify possible risks and benefits of issuing a national digital currency. Using the example of foreign pilot projects of the Central Bank's digital currency model and experimental confirmation of the technological implementation of the Central Bank will determine the viability of the digital tenge concept. The purpose of this work is to highlight modern requirements for payment systems, identifying trends and trends in their development.

Keywords: system, informatization, national system, interbank payments, digital tenge.

Бүгінгі таңда әлемдік тәжірибеде төлем жүйелері деп қатысушылар арасында ақша айырбастау құралдарының, рәсімдерінің және ережелерінің жиынтығы, келісім операторы мен қатысушылардан тұратын жүйе түсініледі [1]. Еуропалық Парламенттің директивасы [2] төлем жүйесіне сәл өзгеше функционалды шектеулі анықтама береді. Төлем жүйесі-төлем операцияларын өңдеудің, клирингтің және/немесе есептеудің ресми және стандартталған рәсімдері мен жалпы ережелеріне ие ақша қаражатын аудару жүйесі.

"Төлемдер және төлем жүйелері туралы" Қазақстан Республикасының Заңында төлем жүйесіне мынадай анықтама берілген: Төлем жүйесі-бұл төлем жүйесінің операторы белгілеген рәсімдерді, инфрақұрылымды және Ережелерді қолдану арқылы төлем жүйесі операторының және (немесе) төлем жүйесіне қатысушылардың өзара іс-қимылы арқылы төлемдерді және (немесе) ақша аударымдарын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін қатынастар жиынтығы [3].

Осылайша, төлем жүйесі-бұл экономикалық қатынастардың бір қатысушысынан екіншісіне құн аудару функциясын орындайтын процедуралар, ережелер мен инфрақұрылымдар жиынтығы.

Қазақстанның ұлттық төлем жүйесі 1996 жылы ірі төлемдер жүйесі ретінде құрылды, ол 2000 жылы банкаралық ақша аудару жүйесіне (БААЖ) айналды. БААЖ жүйесін жетілдіру мынадай қағидаттарды іске асыру бағытында жүзеге асырылды: есеп айырысулардың

аяқталуы; есеп айырысулардың қайтарылмауы, нақты уақыт режимінде төлемдердің аяқталуы. Банкаралық ақша аудару жүйесімен қатар екінші ұлттық төлем жүйесі – клирингтік жүйе де жұмыс істейді. Бұл ретте 1999 жылы Ұлттық банктің облыстық филиалдары жанындағы клирингтік палаталардың қызметі тоқтатылды, соның нәтижесінде клирингтік банкаралық қызмет 1996 жылы 1995 жылы құрылған Алматы клирингтік палатасынан қайта құрылған Қазақ банкаралық есеп айырысу орталығы (ҚБЕА) арқылы жүзеге асырылады. Банкаралық клиринг жүйесі (БКЖ) бөлшек төлемдерге аз мөлшерде қызмет етеді.

2023 жылғы 7 шілдеде "Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ұлттық төлем корпорациясы" АҚ "Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы" шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорнын Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Директорлар Кеңесінің Қаулысына сәйкес "ҰТК" АҚ болып қайта құру жолымен қайта ұйымдастыру нәтижесінде құрылды.

«ҰТК» АҚ қызметінің негізгі мақсаты Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес банкаралық төлемдер мен ақша аударымдарын және банкаралық клирингті жүргізу, ұлттық төлем жүйесінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету, сондай-ақ ғылыми-зерттеу сараптамасын құру және дамыту болып табылады. Ұлттық Банк пен оның еншілес ұйымдары үшін қаржылық және төлем технологиялары саласындағы пилоттық жобалардың тәжірибелік үлгілерін жасау және енгізу, оның ішінде жетекші халықаралық ғылыми орталықтармен бірлесіп жұмыс істеу.

Қазақстан Республикасында цифрлық төлем жүйесін енгізу және іске асыру жөніндегі жобалардың бірі 2021 жылы қаржы нарығына қатысушылармен тығыз ынтымақтастықта Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі іске қосқан "цифрлық теңге" жобасы болып табылады.

2021 жылға арналған пилоттық жобаның негізгі мақсаттары таратылған тізілім технологиясы базасында бөлшек платформаның Технологиялық іске асырылуын эксперименттік растау арқылы цифрлық теңге тұжырымдамасының өміршеңдігін тексеру, сондай-ақ Қазақстан үшін Орталық банктің цифрлық валюта моделінің (ОБЦВ) барлық мүдделі тараптармен бірлесіп негізгі параметрлерін айқындау болып табылады.

Соңғы уақытқа дейін көптеген елдер ОБЦВ-ны шығаруға аса сақтық танытты, өйткені ОБЦВ-ны қандай да бір форматта пайдалануға көшу банк секторына, жүргізіліп жатқан ақша-кредит саясатына және барлық елдердің төлем жүйелеріне күшті әсер етеді.

Бірақ қазіргі шындықтар қоғамның жаңа есептеу құралдарына деген қажеттілігіне және жеке криптовалюталар мен тұрақтандырғыштарды жаппай пайдалануға жол бермеуге байланысты цифрландырудың арту қаупі қаржы нарықтарының архитектурасы мен қаржылық делдалдық жүйесіне зиян келтіру қаупінен жоғары.

ОБЦВ-ны әзірлеуге әр түрлі елдердің орталық банктерінің көпшілігі қатысады, бірақ ОБЦВ архитектурасына және оны іс жүзінде іске асыру перспективаларына қатысты нақты ұстаным жоқ.

Бүгінгі таңда тек төрт юрисдикция ОБЦВ – ны өнеркәсіптік деңгейде-Багам аралдары Орталық Банкі, Шығыс Кариб теңізі Орталық Банкі, Нигерия Орталық Банкі және Ямайка банкі енгізді.

Қазіргі уақытта дүние жүзінде бірнеше пилоттық жобалар жүзеге асырылуда, олардың ішінде Қытай, Бразилия, Ресей Орталық банктерінің және ЕОБ жобаларын атап өтуге болады (1-кесте). Жоғарыда аталғандарды қоса алғанда, ең табысты пилоттық жобалардың тәжірибесі көрсеткендей, цифрлық валютаны енгізу орталық банктер мен барлық қатысушылардың келісілген жұмысын талап етеді

Кесте 1. ОБЦВ пилоттық жобаларын жүзеге асырған елдер

Көрсеткіштер	ОБЦВ пилоттық жобаларын жүзеге асырған елдер			
	Қытай	Бразилия	ЕОБ	РФ

Жоба іске қосылған жылы	2014	2017	2022	2019
Қолданылатын платформалар	Село платформасы	Drex платформасы (өзіндік әзірленген)	Өзіндік әзірленген	Ресей банкі платформасы
Негізгі дизайн параметрлері	Екі деңгейлі модель: Қытай Халық банкі әмиян экожүйесін шығаруды, өтеуді және басқаруды жүзеге асырады	Екі деңгейлі модель: Бразилия орталық банкі қолма-қол ақша шығаруды жүзеге асырады, делдалдар арқылы платформаға қол жеткізуге мүмкіндік береді	Екі деңгейлі модель: ЕСВ моделінде делдалдар-төлем қызметтерін жеткізушілер цифрлық еуроны таратуға жауап береді. Жеке тұлғалар цифрлық Еуроға (1) қосымша арқылы, төлем қызметтерін жеткізушілер (2) Еурожүйе қосымшасы арқылы қол жеткізе алады	Орталық банктің екі деңгейлі моделі де операциялардың қауіпсіздігіне жауап береді. Әмиянға клиентке қызмет көрсететін кез-келген қаржы ұйымы арқылы қол жеткізуге болады
Қатысушылар саны	2023 жылғы маусымдағы деректерге қарағанда, жеке тұлғалардың 20,8 млн-нан астам әмияндары және 3,5 млн корпоративтік әмияндары құрылды, олар арқылы шамамен 34,5 млрд юань (≈5,4 млрд доллар) сомасына 70,7 млн транзакция жүргізілді. АҚШ). 2023 жылы Қытайдың 43 провинциясының азаматтары мен қонақтары күнделікті операциялар	Пилоттық жобаға қатысу үшін 14 қаржы институты анықталды (мамыр 2023)	ЕОБ жобаны дамыту шеңберінде Еуропалық комиссиямен, Еуропалық Парламентпен және Еуроаймақтың қаржы министрлерімен белсенді өзара іс-қимыл жасайды. Жобаның қатысушылары ағымдағы кезеңде анықталмаған	2023 жылдың тамызында friends and family форматындағы пилоттық жоба басталды, оған 13 Банк, 11 қаладан және әртүрлі салалардан 30 ТСП қатысты

	үшін сандық юанды қолдана алады.			
Жобаның ерекшеліктері	<p>1. Сандық юань салық төлемдерін жүзеге асыру үшін қолданылады (Хайнань провинциясы).</p> <p>2. Мемлекеттік қызметшілер сандық юаньмен жалақы алады (Чаншу қ.).</p> <p>3. Цифрлық юаньдағы төлемдер үшін SIM негізіндегі офлайн әмияндарды пайдалана отырып, пилоттық тәжірибе жоспарлануда.</p>	<p>1. Айналысқа валютаны іске қосудың күтілетін мерзімдері - 2024 жылдың аяғы</p> <p>2. Пилоттық жобаның ағымдағы кезеңінде орталық банк DVP сценарийінің бөлігі ретінде платформаның құпиялылығы мен бағдарламалану мүмкіндіктерін сынайды.</p>	<p>1. 2022 жылдың шілдесінен 2023 жылдың ақпанына дейін ЕОБ цифрлық еуроны пайдалану бойынша тестілеу өткізді. Тестілеу цифрлық еуроны қазіргі еуропалық төлем ландшафтына қалай біріктіруге болатынын бағалады.</p> <p>2. Офлайн транзакцияларды зерттеу жүргізілуде.</p> <p>3. Резидент доступстерге қол жеткізуге болады.</p> <p>4. Төлемдер QR коды мен NFC көмегімен зерттеледі.</p> <p>5. 2023 жыл-цифрлық еуроны енгізу туралы шешім қабылдау.</p>	<p>1. Тауарлар мен қызметтерге ақы төлеуді цифрлық рубльмен қабылдағаны үшін бизнес үшін төмендетілген комиссия (төлем сомасының 0,3%).</p> <p>2. Сандық рубль туралы заң қабылданды (ФЗ 24.07.2023 № 339-ФЗ).</p> <p>3. Қолма-қол ақшасыз қаражатты цифрлық рубльге аударудың ай сайынғы лимиттері қарастырылған.</p> <p>4. 2023 жылы смарт-келісімшарттарды пайдалану жоспарлануда.</p> <p>5. Жобаны дамытудың келесі кезеңіндегі жоспарларда-офлайн-төлемдер жүргізу.</p>

Ескерту: [4] "Цифрлық теңге: Алматы қыркүйек 2023" Қазақстан Республикасында ұлттық цифрлық валютаны енгізу бойынша баяндама негізінде жасалды

Қазақстанға келетін болсақ, 2022 жылы Ұлттық Банк цифрлық теңгені енгізудің пайдасы мен шығындарын зерттеуді жалғастырды.

Қаржы нарығына қатысушыларды және басқа да мүдделі тараптарды кеңінен тарту мақсатында 2022 жылғы маусымда Қазақстанда ұлттық цифрлық валютаны енгізу мәселелерін бірлесіп зерттеу үшін барлық мүдделі тараптарды біріктіретін digital Tenge Hub бірлескен алаңы іске қосылды.

Мемлекет басшысының тапсырмасын іске асыру мақсатында Ұлттық Банк цифрлық теңгені енгізу қажеттілігі туралы ұсынылатын шешімді әзірлеу және кешенді зерттеуді қамтамасыз ету, сондай-ақ ұлттық цифрлық валютаны ықтимал енгізуден түсетін пайда мен шығындарды айқындау үшін цифрлық теңгені енгізу туралы шешім қабылдау моделін әзірледі.

Модель халықаралық ұйымдар ұсынған құралдарды, сондай-ақ шетелдік

реттеушілердің тәсілдерін ескереді. Модельде цифрлық теңге дизайнының Технологиялық іске асырылуын, әлеуетті экономикалық пайдалар мен шығындарды, жүйені реттеу мүмкіндіктерін, сондай-ақ экожүйені дамыту әлеуетін бағалау бойынша зерттеулер көзделген.

Модель құрылымында ОБЦВ енгізу аспектілері инновациялық жобаларды бағалаудың әртүрлі құралдарын қолдана отырып зерттеледі: пилоттық жобаның көмегімен эксперименттік бағалау, экономикалық модельдеу, нарықпен талқылау сериясы, басқа жобалардың нәтижелерін талдау және т. б.

Бұл тәсілдер белгілі бір шешімдердің негіздемелерімен егжей-тегжейлі логикалық құрылымды құруға, олардың негізгі принциптеріне (атап айтқанда, болжамды экожүйе шеңберіндегі іскерлік айналымға қатысушылар арасындағы нарықтық және ынтымақтастық қағидатына) сәйкестігін тексеруге, сондай-ақ технология, экономика, қатысушылардың өзара іс-қимылы және реттеу тұрғысынан өміршеңдікке таңдалған тәсілдерді тестілеуге бағытталған.

Модель құрылымы сұрақтар мен талдау критерийлерін логикалық түрде төрт блокқа топтастырады:

цифрлық теңге архитектурасының дизайнын анықтайтын негізгі параметрлер;
сәулет және экономикалық мәселелерді ескере отырып, Цифрлық теңгенің дизайнын айқындау;

таңдалған дизайнның өміршеңдігін бағалау сандық теңге;
тұжырымдамалық операциялық және реттеуші модельдерді талдау.

"Цифрлық теңге" жобасын іске асыру жоспарына сәйкес 2025 жылдың соңына дейін цифрлық валютаны кезең-кезеңімен енгізу жүзеге асырылады [5]:

2021 жыл-тұжырымдаманың дәлелі:

Шектеулі тізбектегі тестілеу

Төлем жүйелерімен интеграция

Мақсатты архитектураны құру

2022 жыл - шектеулі тізбектегі тестілеу:

Өмірлік циклдің негізгі сценарийлерінің және нақтыға жақын жағдайларда жетілдірілген функционалдығы бар сценарийлердің өміршеңдігін тексеру: 200 ЖТ және 4 КО бар пилоттық жоба

Телефон нөмірі мен QR бойынша аударымдар мен сатып алулар, токендерді қайта шығару

Шектеулі бағдарламалауды тестілеу

Офлайн транзакциялар тізбегін тестілеу

2023 жыл - төлем жүйелерімен Интеграция:

2023 жылы қолданбалы сценарийлер үшін БТ-ны өнеркәсіптік пайдалануға жылдам енгізу (екі-үш ЕДБ және шектеулі пайдаланушылар саны бар);

Интеграциялардың шектеулі саны (ұшқышқа қатысатын ЕДБ жүйелерімен интеграция;

Траншекаралық транзакциялар мен мемлекеттік сатып алуларды тестілеу;

Нарыққа қатысушылардың озық смарт-келісімшарттарын және қор биржасын жабық контурда тестілеу;

Жабық тізбектегі цифрлық активтер индустриясы нарығының қатысушысы SWIFT-пен тесттер өткізу.

2024 жыл - мақсатты архитектураны құру:

Жетілдірілген ақылды келісімшартты қоса алғанда, таңбалауыштар арқылы жетілдірілген бағдарламалауды іске қосу;

Әлеуметтік төлемдер, Мемлекеттік сатып алулар, нарыққа қатысушылардың сценарийлері тетігін дамыту.

2025 жыл - өнеркәсіптік пайдалануға беру:

Мақсатты архитектурада БТ толық ауқымды өндірістік платформасын іске қосу;

Қатысушылар санын ұлғайту (ЖТ және ТСП), қазақстандық ЕДБ-ны ТБ платформасына қосу;

Траншекаралық есептеулерді өнеркәсіптік пайдалану;
Сыртқы қатысушылардың смарт-келісімшарттарды әзірлеуге оңайлатылған қолжетімділігі;

БТ экожүйесін және трансшекаралық қауымдастықтарды құру;
Офлайн төлемдерді масштабтау.

Цифрлық валюта жобасының “Жол картасына” сәйкес 2023 жылы нарыққа қатысушылардың жүйелерімен интеграцияны тестілеу, сондай-ақ инновациялық қасиеттер мен БТ сценарийлерінің өміршеңдігін тексеру жоспарлануда.

Іске асырылып жатқан сценарийлер бойынша БТ платформасымен интеграциялау тәртібі мен мүмкіндіктері туралы толығырақ ақпарат 2023 жылдың қыркүйегінде ұсынылды. Атап айтқанда, орталық банктердің цифрлық валюталарына арналған қолданыстағы платформалардың кибершабуыл сынақтарына шолу жасалды. Айта кету керек, көптеген тәуекелдер цифрлық валютаның технологиялық инфрақұрылымының дизайнына және жүйенің талаптарына байланысты әртүрлі қасиеттердің конфигурациясына байланысты. ОБ пилоттық жобасын жүзеге асыру үшін Corda платформасының таратылған тізілімдер технологиясы таңдалды, оның ішінде қауіпсіздік пен құпиялылық. Бұл шешім транзакциялардың анонимділігін, құпиялылығын және қадағалануын басқаруға мүмкіндік береді. Жоба аясында сәтті сыналған гипотезалардың қатарына транзакциялардың қауіпсіздігі жатады. Таңбалауыштарды қолдану эмитентті бірегей анықтауға мүмкіндік береді, бұл олардың шынайылығына кепілдік береді. Бұл жағдайда консенсус механизмі қатысушылардың құрылғыларында интернет байланысы болған кезде таңбалауыштарды екі есе ысырап ету мүмкіндігін болдырмайды. Осыған қарамастан, болашақта банктік құпияны қамтитын пайдаланушылардың дербес деректерін қорғауға қойылатын талаптар мен критерийлерді, сондай-ақ қатысушылар арасында жауапкершілікті бөлуді пысықтау қажет.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Bank for International Settlements and International Organization of Securities Commissions, Principles for financial market infrastructures, 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d101a.pdf> (дата обращения 22.09.2018)
2. Директива 2007/64/ЕС Европейского парламента и Совета от 13 ноября 2007 г. «О платежных услугах на внутреннем рынке» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cbr.ru/Queries/UniDbQuery/File/48362/75> (дата обращения 22.05.2019)
3. Закон Республики Казахстан от 26 июля 2016 года № 11-VI «О платежах и платежных системах» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.03.2023 г.)
https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38213728
4. Статус-доклад по внедрению национальной цифровой валюты в Республике Казахстан «Цифровой тенге: Алматы сентябрь 2023»
5. Акционерное общество «Национальная платежная корпорация Национального Банка Республики Казахстан». «Цифровой тенге» План реализации первой фазы
<https://paycorp.kz/czifrovoy-tenge/>

УДК 33. 336.

ИНВЕСТИЦИИ В АГРОПРОМЫШЛЕННЫЙ КОМПЛЕКС КАК СТИМУЛИРУЮЩИЙ ФАКТОР РОСТА ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА

Найзабекова А.А.

*Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева
, г. Астана, Республика Казахстан
aiigevra@gmail.com*

Аннотация. Агропромышленному комплексу отводится значительная роль в экономике Казахстана. Основным условием стабильного функционирования и развития